

‘MEESTERSCHAP IS VAKMANSCHAP’

Impuls voor de vakdidactiek in het talenonderwijs door meesterschapsteams?

In 2013 is het project Vakdidactiek Geesteswetenschappen van start gegaan. Doel is om de didactiek van alfavakken als Nederlands en de moderne vreemde talen te stimuleren. Een onderdeel daarvan is het Dudoc-Alfa-programma, waarbinnen promotiebeurzen beschikbaar zijn voor talendocenten. Daarover berichtte LTM in april vorig jaar. Een tweede onderdeel is het programma Meesterschapsteams. Die moeten school en universiteit dichter bij elkaar brengen. De teams bestaan voornamelijk uit wetenschappers en lerarenopleiders. Zij willen de wisselwerking tussen schoolvak en wetenschap versterken. Hoe doen zij dat? En wat merkt de docent voor de klas daarvan?

Foto: Anda van Riet

JAN ERIK GREZEL

‘Vakdidactiek dwingt je om goed na te denken over wát je wilt overbrengen en hóé je dat doet. Je wordt je beter bewust van de kennis en de vaardigheden die je bij je vak nodig hebt. Voor mij staat één ding vast: dankzij mijn werk als vakdidacticus ben ik een betere taalwetenschapper geworden.’ Dat zegt Peter-Arno Coppen, taalkundige en hoogleraar Vakdidactiek aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Coppen is in het beroepsveld bekend als ‘de Taalprof’. Via zijn columns in tijdschriften en op internetsites maakt hij taalkwesties inzichtelijk voor een breed publiek.

Bovendien is hij al een paar jaar voorzitter en

duvelstoejager van het meesterschapsteam Taalkunde/Taalbeheersing, onderdeel van het project Vakdidactiek Geesteswetenschappen. In dat project zijn speciale teams van deskundigen werkzaam om samen met lerarenopleiders en docenten de vakdidactiek een stimulans te geven. Het gaat om vrijwel alle vakken in de alfasector. Naast het al genoemde team van Coppen is er voor Nederlands ook een meesterschapsteam Letterkunde. Voor de moderne vreemde talen is er één team. Wat doen die teams nu precies en welke band is er met de praktijk?

Coppen: ‘De meesterschapsteams hebben als doel om de relatie tussen wetenschap en schoolvak te verbeteren: meer aandacht voor de geesteswetenschappen in

de scholen, maar ook meer aandacht voor de scholen in de geesteswetenschappen. Voor de teams Nederlands geldt dat we in het eerste jaar symposia hebben georganiseerd, waarin we met zo veel mogelijk betrokkenen hebben overlegd over de toekomst van het schoolvak. Iedereen wil ongeveer hetzelfde: docenten zijn zeer gemotiveerd om meer neerlandistiek in het schoolvak te krijgen, en wetenschappers willen zich inzetten om daar expertise voor aan te dragen.’

Inspirerend

Het duurde toch even voordat de meesterschapsteams enige bekendheid kregen in het veld (zie kader 1). De teams waren ‘in gesprek’ met wat Coppen noemt ‘vrien-

den van het schoolvak’ zoals Cito, SLO, Levende Talen, de Taalunie en de Inspectie. ‘Tot onze verbazing was er meer overeenstemming dan onenigheid. Uiteindelijk leidden de gemeenschappelijke ideeën ertoe dat wij in januari 2016 met het Manifest Nederlands op school zijn gekomen. Daarmee wilden we de boel opschudden.’ Dat lukte. De inhoud van het manifest werd breed uitgemeten in de media. Reuring ontstond vooral over de uitspraak dat leerlingen Nederlands het saaiste vak op school zouden vinden. ‘Gebaseerd op wankel onderzoek’, betoogden critici (zie LTM 2016-3 en 2016-5). Helaas bleef onderbelicht dat er meesterschapsteams zijn opgericht die concreet aan onderwijsverbetering proberen bij te dragen.

WAT IS EEN MEESTERSCHAPSTEAM?

Binnen het project Vakdidactiek Geesteswetenschappen zijn zogenoemde meesterschapsteams werkzaam. Wat is de opdracht van de teams? Wander Lowie, hoogleraar Applied Linguistics aan de Rijksuniversiteit Groningen en sinds januari voorzitter van het meesterschapsteam Moderne Vreemde Talen: 'De afstand tussen onderzoek naar taaldidactiek en het onderwijs is te groot. Lerarenopleiders, vakdidactische onderzoekers en docenten uit het onderwijs moeten dichter bij elkaar gebracht worden.'

De 'meesters' van de teams hebben in eerste instantie daarvoor symposia en nascholingsprogramma's georganiseerd. Het team Nederlands stond mede aan de basis van de lancering, in maart, van de website Neerlandistiek voor de Klas (<bit.ly/lm-nlklas>).

De docenten van Nederlands NU! en het sectiebestuur Nederlands van Levende Talen staan volgens ingewijden zeer welwillend tegenover de inbreng van de meesterschapsteams. Deze houden zich óók concreet bezig met lespakketten. Leerlingen worden daarin bijvoorbeeld geprikkeld om zelf iets over taal te ontdekken, zoals grammaticale categorieën.

Toch zouden de meesterschapsteams wat meer bekendheid verdienen. Lowie: 'We hopen op olievlekwerking. De universitaire vakdidactici moeten via hun studenten die worden opgeleid tot docent, de scholen bereiken. Maar dat blijft soms lastig. Ik heb bijvoorbeeld een getalenteerde student van de universitaire lerarenopleiding. Die doet onderzoek naar meer training in communicatieve vaardigheden in de klas. Zo iemand ondervindt soms weerstand van de zittende docenten die nu eenmaal gewend zijn om het op een bepaalde manier aan te pakken. Jonge leraren die door hun studie aan de universiteit belangstelling hebben voor het bijsturen van het onderwijsprogramma, moeten zich schikken naar de mores van de school.' Neerlandica Barbara Snel is positiever: 'Als ten minste één docent overtuigd is van een nieuw idee dat bijvoorbeeld door een meesterschapsteam is aangedragen, dan maakt het al kans op een school.'

Kader 1

'Uit het overleg en de symposia kwamen initiatieven naar voren. Een daarvan is bijvoorbeeld dat docenten samen met wetenschappers nieuw materiaal zijn gaan ontwikkelen.' Volgens Coppen draait het bij de samenwerking tussen school en universiteit niet alleen om een verbetering van het schoolvak in de bovenbouw havo/vwo. 'Ook mensen die werken in de onderbouw havo/vwo, in het vmbo, het mbo en hbo zijn enthousiast en omarmen concrete plannen.' Een voorbeeld van zo'n plan is de grammaticadidactiek die in een van de docentontwikkelteams is opgezet' (zie kader 2).

Barbara Snel, docent Nederlands aan het Canisius College in Nijmegen, werkte daaraan mee. 'De bijeenkomsten, eens per maand, vind ik heel inspirerend. We zitten met tien docenten Nederlands, een hoogleraar en een universitair docent samen aan tafel om aan nieuw materiaal te werken. Door de samenwerking kunnen wetenschappelijke ontwikkelingen en resultaten van interessante onderzoeken snel vertaald worden naar concrete lessen.'

'Door de samenwerking kunnen wetenschappelijke ontwikkelingen en resultaten van interessante onderzoeken snel vertaald worden naar concrete lessen'

'Zo hebben we een module gemaakt om leerlingen te laten ervaren hoe woorden in de hersenen worden opgeslagen. Dat gaat namelijk niet op de woordenboekmanier, al zou je dat denken als je het hebt over "het mentale lexicon", maar via associaties en zogenoemde "prototypes" van betekenis. Het doel is om leerlingen te laten nadenken over de taal die ze dagelijks gebruiken en hoe zij ermee omgaan. Met zo'n module verdiep je het vak. Leerlingen vinden het echt heel interessant als ik vertel over het taalkundig onderzoek naar die lexicale opslag in de hersenen.'

Ze geeft nog een voorbeeld van kennis uit de wetenschap die leerlingen interesseert: 'Ik laat hen twee versies van een tekst vergelijken. Ze moeten heel goed naar de overeenkomsten en verschillen kijken. De vraag daarbij is: waardoor is de ene tekst overtuigender dan de andere? En vervolgens: welke theorieën bestaan er over dat "overtuigen", hoe maken politici en reclamemakers gebruik van die inzichten?'

Hiaat

Het was door haar studie en contacten met de universitaire wereld dat Snel betrokken is bij het docentontwikkelteam dat door het meesterschapsteam Taalkunde/Taalbeheersing is opgezet. Naar haar idee zijn deze teams bij de meeste docenten wel bekend. Een rondvraag in het veld leert anders. 'Wat de teams doen is zeker zinvol, maar ze zouden wat meer aan naamsbekendheid mogen doen', vindt Loes Groen, docent Engels aan het Dollard College in Winschoten. Ook Groen is via haar contacten met de universiteit op de hoogte geraakt van het bestaan van meesterschapsteams. Van een collega die bij de docentenopleiding biologie werkt aan de Rijksuniversiteit Groningen, én van de voorzitter van het team mvt hoorde zij over beurzen in het Dudoc-Alfa-programma, onderdeel van het project Vakdidactiek Geesteswetenschappen (LTM 2016-3). Binnenkort start Groen een promotieonderzoek dat uiteindelijk moet leiden tot een verbetering van de aansluiting vo-universiteit voor het Engels. 'Een kwart van de vwo'ers blijkt echt problemen te hebben met academisch Engels als ze gaan studeren', aldus Groen. 'Dit werkt demotiverend en het heeft een negatieve invloed op de studieresultaten. In het ergste geval kunnen studenten daardoor afhaken.'

Ze zoekt de oplossing in een profielspecifieke leesvaardigheidstraining. 'Die richt zich op academische leesvaardigheidsstrategieën, genrespecifieke kenmerken, wetenschappelijk vocabulaire en syntactische kenmerken van Engelstalige academische teksten. Dankzij zo'n training zouden leerlingen dan niet meer verrast worden door het wetenschappelijke Engels bij universitaire opleidingen. Ze beginnen met meer zelfvertrouwen aan het lezen van teksten voor hun studie en dat leidt tot meer motivatie en betere resultaten. Daarnaast krijgt het vak een extra dimensie, wanneer leerlingen ervaren dat er een hiaat is tussen het Cito-examen – dat door sommige al in jaar 4 voldoende gemaakt kan worden – en het niveau dat er van hen verlangd wordt in het vervolgonderwijs. Een ander belangrijk doel is om de inhoud van het vak te verrijken door vakoverstijgend te werk te gaan.'

Dit is inderdaad een van punten waar het meesterschapsteam Moderne Vreemde Talen zich op richt. Voorzitter Wander Lowie, hoogleraar Applied Linguistics aan de Rijksuniversiteit Groningen: 'Binnenkort organiseren we een studiedag voor docenten die geïnteresseerd zijn in onderzoek dat zij zelf kunnen uitvoeren in de klas. Het meesterschapsteam biedt de coaching bij zulke projecten. Het is een manier om de verbinding tussen universiteit en werkvloer tot stand te brengen en

EEN CONCREET LESPAKKET

De meesterschapsteams willen via zogenoemde docentontwikkelteams (DOT's) lespakketten maken. Voor het vak Nederlands staan er zes DOT's gepland, waaronder ook drie voor literatuur. Een daarvan heeft bijvoorbeeld als titel 'Literaire klassiekers uit de 20e eeuw'. Een voorbeeld van een lespakket dat inmiddels in concept gereed is, is de 'Activerende Didactiek Grammatica', dat aan de Radboud Universiteit is opgezet.

Hieronder een paar kleine stukjes uit het lespakket. Dit komt uit het deel 'Didactisering van voorwerpen bij werkwoorden'. Er gaat een uitvoerige instructie voor docenten aan vooraf.

Uit de instructie voor leerlingen:

Opdracht 4.1: zet je taalgevoel aan het werk

Voorwerpen zijn zinsdelen die bij het werkwoord horen. Ze hebben een betekenis en een vorm die bepaald wordt door het werkwoord. Als je zegt 'Ik eet een appel', dan is 'een appel' een zinsdeel dat als betekenis heeft 'iets wat gegeten wordt'. De appel is het voorwerp dat in je maag verdwijnt bij het eten. De actie 'eten' roept die betekenis op. Als je eet, eet je altijd iets (of iemand, maar dat laten we even buiten beschouwing).
(...)

In deze eerste opdracht ga je proberen om werkwoorden te bedenken die bij een patroon passen. In onderstaand schema staan vijf patronen, met bij elk patroon al een voorbeeld. Probeer voor ieder patroon ten minste vijf andere voorbeelden te vinden (controleer voor jezelf of je dat werkwoord met het hele patroon in een zin kunt gebruiken):

–	iets	iemand	iemand iets	iemand iemand
lachen	eten	tegenkomen	uitleggen	aanraden

Twee van de vijf vragen:

1. Bij welke kolom kon je gemakkelijk voorbeelden verzinnen? Bij welke kolom was het lastig?
2. Sommige werkwoorden passen misschien in twee kolommen (eten bijvoorbeeld kan ook zonder iets: 'Ik eet altijd om drie uur', en uitleggen kan ook in de kolom met alleen iets: 'De leraar legt iets uit'). Ga na waar dat in jouw voorbeelden het geval is, en voeg de werkwoorden in die andere kolom toe.

Kader 2

De projecten zijn ‘een manier om de verbinding tussen universiteit en werkvloer tot stand te brengen en door te dringen in de gesloten cultuur van het onderwijs’

door te dringen in de gesloten cultuur van het onderwijs.

‘Een probleem is dat de talen tegenwoordig een lage status hebben. Het enthousiasme voor vakken als Frans en Duits is gering. Misschien komt dat doordat er in het onderwijs bij de mvt nog altijd veel nadruk op grammatica ligt. Nu is grammaticaonderwijs beslist niet onzinnig, als het maar een dienende rol vervult: bijdragen aan de taalverwerving. Je moet als docent een omgeving creëren waarin die verwerving kan plaatsvinden. Maar de leerling moet zélf de taal leren, de docent kan niet “de taal onderwijzen”, uitleggen hoe het zit, zoals een docent bij wiskunde wél vaak inzicht kan bijbrengen.

‘Veel grammaticaonderwijs staat ver af van wat taalonderwijs zou moeten zijn: gericht op de communicatieve vaardigheden, vooral spreken, luisteren en lezen. Een goed voorbeeld is CLIL: Content and Language Integrated Learning. Dat is kort gezegd het samengaan van vakinhoud en vreemde taal, wat in het tweetalig onderwijs al het geval is. Het Engels, Duits of Frans wordt gebruikt om inhoud van een vak als natuurkunde of geschiedenis over te brengen. Maar zo’n aanpak wordt nog niet breed toegepast. Docenten hebben nu eenmaal de reflex om snel terug te vallen op grammatica. Dat is lekker onderwijsbaar, net als de exacte vakken.’

‘Er is naar mijn mening in deze teams te weinig inbreng vanuit het empirisch taaldidactisch onderzoek’

Kritiek

De vraag dringt zich op of de meesterschapsteams de brug kunnen slaan tussen vakdidactiek en ‘de werkvloer’, tussen wetenschappers die op de universiteit aardige dingen uitdenken en docenten die voor een volle klas staan. Uitgesproken somber daarover is Helge Bonset, oud-medewerker van SLO, hoofdredacteur van

Levende Talen Tijdschrift en al zo’n vijftig jaar ‘onderwijsverbeteraar’. ‘Er is naar mijn mening in deze teams te weinig inbreng vanuit het empirisch taaldidactisch onderzoek, zoals dat gepubliceerd wordt in onder andere LTT, en juist te veel vanuit de neerlandistiek. De meesterschapsteams zouden geleid moeten worden door taalonderwijsonderzoekers die hun sporen hebben verdiend: Huub van den Bergh, Gert Rijlaarsdam, Amos van Gelderen, Kees de Gloppe. De huidige “meesters” propageren hun eigen hobby, vooral taalkunde, en dan nog met een eenzijdige oriëntering op grammatica. Maar de leerling in de klas is gebaat bij communicatief taalonderwijs en tekstvervend literatuuronderwijs. Bewuste kennis is daarbij noodzakelijk, maar die moet ten dienste staan van de ontwikkeling van vaardigheid en inzicht.’

Bonset benadrukt dat het vooral de docenten zélf zijn die voor vakdidactische kennis en vaardigheid moeten zorgen. ‘Dat houdt in dat ze bijvoorbeeld LTM en LTT lezen, en jaarlijks aan de studiedag van *Levende Talen* deelnemen en het HSN-congres bezoeken [HSN staat voor Het Schoolvak Nederlands, red.]. Mogelijk inspireert hen dat om zelf lesmateriaal te ontwikkelen in aanvulling op of in plaats van delen van hun methode. De instelling van een lerarenregister zal hopelijk leiden tot een grotere deelname van docenten aan vakdidactische activiteiten.’ Van de meesterschapsteams zelf verwacht hij geen relevante bijdrage aan een verbetering van de vakdidactiek.

Daar denkt docente Barbara Snel toch anders over: ‘Volgens mij kun je de bestaande kloof dichten door wetenschappers en docenten samen te brengen en te laten werken aan concreet materiaal, zoals we dat in zo’n docentontwikkelteam doen. Voor mij als docent is dat een goede gelegenheid om even helemaal in mijn vak te duiken en er vervolgens een fraaie les van te maken waar leerlingen enthousiast over zijn. Ik kan het iedereen van harte aanbevelen!’

Voor meer informatie over het project en de meesterschapsteams, zie <www.vakdidactiek.nl>.

nieuws

Maatschappelijk aanzien

Het maatschappelijk aanzien van leraren is gedaald, vooral de laatste tien jaar. Het imago van de docent lichamelijke opvoeding is het laagst, gevolgd door de leraar basisonderwijs. Op de beroepenladder staat de docent lichamelijke opvoeding op plaats 86 en de leraar basisonderwijs op plaats 69 van de lijst van 138 beroepen. Het aanzien van de basisschoolleerkracht is vergelijkbaar met dat van een secretaresse, boekhouder of verzekeringsagent. De leraar middelbaar beroepsonderwijs staat tien plaatsen hoger op plaats 59; de leraar vmbo en onderbouw havo/vwo staat op 50, en de leraar bovenbouw havo/vwo op 43. Een leraar in de bovenbouw van havo/vwo werd in de jaren tachtig vergeleken met een kolonel in het leger, tegenwoordig met een sergeant.

Leraren zelf denken dat mensen hen nog lager inschatten qua maatschappelijk aanzien: het zelfbeeld is laag. De inschatting van hun zelfbeeld houdt nauwelijks verband met of leraren aan professionalisering doen, in beroepsorganisaties actief zijn, of in het lerarenregister staan ingeschreven. NRO

Schoolbesturen en onderwijskwaliteit

Onderzoeker Marlies Honingh zocht in internationale studies naar de relatie tussen schoolbesturen en onderwijskwaliteit. Er is weinig empirisch bewijs gevonden voor het huidige beleid dat veronderstelt dat goed bestuur leidt tot goed onderwijs. Ten eerste zijn er maar weinig empirische studies die hier daadwerkelijk iets over zeggen. Ten tweede is het lastig om de Nederlandse situatie te vergelijken met andere landen, de verschillen zijn daarvoor te groot. Ten derde is het de vraag wat onder onderwijskwaliteit wordt verstaan. Honingh zag in de meeste studies dat ‘onderwijskwaliteit meestal wordt gedefinieerd op basis van het toetsen van leerlingprestaties. Dat is een nauwe opvatting van onderwijskwaliteit. Andere aspecten, zoals tevredenheid van leerlingen of maatschappelijke inbedding, worden er nauwelijks bij betrokken.’

Honingh: ‘De maatschappij geeft besturen de belangrijke opdracht om bij te dragen aan goed onderwijs. Maar we weten weinig over hoe dat proces verloopt.’ In de praktijk zijn schoolbestuurders verantwoordelijk voor de onderwijskwaliteit. Het gevaar bestaat dat zij hun handelen baseren op richtlijnen en methoden waarvan de werking en overeenstemming met de Nederlandse context niet of onvoldoende bewezen is. Het is daarom belangrijk dat de rol en de waarde van schoolbesturen voor onderwijskwaliteit nader systematisch worden onderzocht. NRO

Hersengolven

Aan de synchronisatie van hersengolven onder scholieren die samen een schoolvak volgen, is af te lezen hoe leuk ze het vak vinden en elkaar. Dit heeft een team van neurowetenschappers ontdekt. Suzanne Dikker van de Universiteit Utrecht en New York University is eerste auteur van het artikel in *Current Biology* waarin de resultaten bekend zijn gemaakt. ‘De mate waarin onze hersengolven synchroniseren met anderen lijkt een goede voorspeller te zijn van hoe goed we het met elkaar kunnen vinden en hoe betrokken we zijn’, aldus Dikker.

De wetenschappers maakten gebruik van groepsmetingen, in de natuurlijke omgeving van een middelbareschoolklas. Zij maten in elf sessies de hersenactiviteit van een groep van twaalf scholieren en hun docent, verspreid over een semester. De metingen met draagbare eeg-headsets werden uitgevoerd tijdens de biologieslessen. De onderzoekers vergeleken de eeg-metingen van de leerlingen. Naast de eeg-meting kregen de leerlingen vragenlijsten waarin onder meer gevraagd werd wat ze van verschillende onderwijsstijlen vonden en hoe geconcentreerd ze waren van dag tot dag.

De resultaten lieten een positieve correlatie zien tussen de beoordelingen van het schoolvak en de docent en de hersensynchroniteit met klasgenoten. Anders gezegd: het schoolvak en de onderwijsstijl van de docent werden positiever beoordeeld als leerlingen meer op dezelfde golflengte zaten.

Daarnaast is onderzocht of uit hogere hersensynchroniteit betekenis volgde voor onderlinge waardering van de scholieren. Leerlingen moesten aangeven in hoeverre ze een persoonlijke band voelden met hun klasgenoten. Het bleek dat leerlingen die een betere onderlinge band hadden meer synchrone hersenactiviteit vertoonden, maar alleen als ze voor de aanvang van de les persoonlijk contact hadden gehad. Tevens bleek dat een hogere waardering voor groepsactiviteiten leidde tot meer synchroniteit met klasgenoten. NWO

